

TEMA 1: VIDA DE WAGNER, BIOGRAFIA, ANÈCDOTES

TÍTOL: **UN PASSEIG PER LA VIDA DE WAGNER**AUTOR: *Dr. Julius Kapp*

En ocasió del 50è aniversari de la defunció de Wagner, (1933), el Dr. Julius Kapp va voler deixar constància resumida de l'existència del Mestre, amb la publicació d'aquest article, en el que va resseguir els infortunis, els èxits i diferents residències en què es va allotjar el músic, circumstàncies i llocs que li van servir d'inspiració per crear les seves obres.

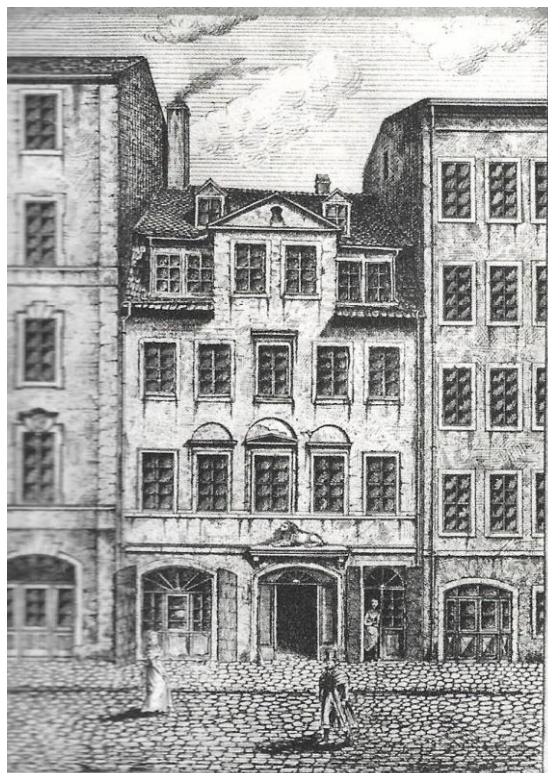
Es una curiosa coincidència que mentre el poble alemany s'aixecava amb prou feines d'una profunda humiliació i defensava la seva llibertat política en la Batalla de les Nacions a Leipzig, naixès, en aquesta mateixa ciutat, l'home, al qual se li ha d'atribuir de manera similar en l'àmbit de l'art un fet llibertador: Richard Wagner.

Leipzig, l'antiga alta cimera de la música, que encara avui dia conclou amb els mundialment coneguts com a «Concerts de la Gewandhaus» (1) pot reclamar l'elevat honor de dir «fill» al major geni del món de la música dramàtica.

Richard Wagner va néixer a Leipzig el 22 de maig de 1813. La casa natal, la porta de la qual estava coronada per un portentós lleó de pedra, es trobava en una dels carrers comercials, avui dia, principals de la ciutat:

Brühl, Núm. 3. En 1885 va ser enderrocada lamentablement per trobar-se en deplorables condicions. En el nou edifici construït allí mateix (el centre comercial Brühl) hi ha un bust de Wagner i una placa commemorativa (al pati) que indica el significatiu que és el lloc.

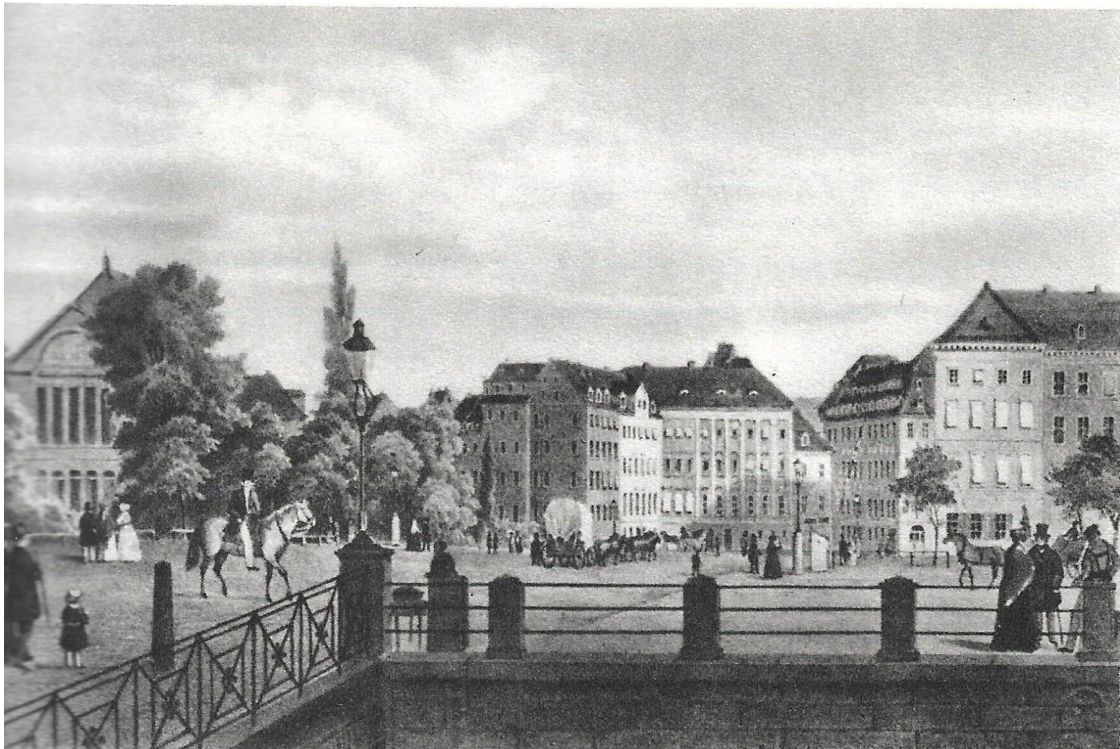
Wagner va passar a Leipzig els seus anys d'aprenentatge i desenvolupament més importants, des dels 14 anys fins als 20 (1827-1833), després que la seva família es mudés entre 1821 i 1827 a Dresden. La casa dels seus pares estava situada al nord de la ciutat, en un lloc anomenat Pichhof (2) davant el Halleschen Tore. Richard anava a la Nicolai-Schule. No obstant això, el seu amor pel teatre (no desaprovava cap representació en el teatre de la seva ciutat, al qual pertanyia la seva germana Rosalie, una de les artistes més festejades) i la seva passió per la música, que va desenvolupar quan va conèixer les simfonies de

Casa natal de Wagner a Leipzig

Beethoven en els concerts de la Gewandhaus, no van ser favorables per als seus estudis. Per això, Richard es va traslladar per Pasqua de 1830 de la Nikolai-Schule a la coneguda Thomaßchule, en el pati de la qual de l'església s'havia construït recentment un nou edifici. Però aquest canvi també va anar en va. En conseqüència, va abandonar l'escola sense haver aconseguit el títol de batxiller i es va matricular el 23 de febrer de 1831 com «Studiosus musicae» en la universitat. Es va unir al Korps Saxonia, un atraient taller, el bar habitual del qual, el Grüne Boga, estava situat en el camí de Peterstein.

Però a poc a poc el vi que solia prendre en aquest bar va començar a esclarir les seves idees, van començar els estudis seriosos amb Theodor Weinlig, els fruits dels quals van ser nombroses obertures i una Simfonia en do major que van ser reconegudes fins i tot com a mereixedores de ser interpretades en el teatre i en els concerts de la Gewandhaus. Llavors va ser possible posar en pràctica els coneixements adquirits. Per aquesta raó,

'El Passeig' de Leipzig, litografia de C W Arldt, a l'esquerra el Teatre i en el centre la casa natal de Wagner el 1813 anomenada 'El Lleó Blanc i Vermell' en un gravat de l'època, en el num. 3 de l'avinguda Brühl. Enderrocada l'any 1885.

Wagner va acceptar, al gener de 1833, l'invitació del seu germà major Albert per a ser director d'orquestra en el teatre de Würzburg; una meravellosa ciutat religiosa situada a la vora del riu Meno

Ja que l'ostentosa quantitat de deu florins al mes no li suposaven una gran inversió, Wagner va llogar una modesta i petita habitació en el Kapuzinergaße (la casa de la cantonada d'aquest petit carreró situada enfront del Hofgarten). La casa es conserva encara avui dia i té una placa commemorativa. En aquest lloc va sorgir la primera òpera de Wagner «Les fades». El Hofgarten i la cerveseria pública «L'últim cop», situada a una altura agradable, van veure a aquell apassionat jove que sovint s'extasiava de manera salvatge. En el teatre només va estar en actiu durant els primers mesos, a la tardor es va dedicar per complet al concert de la Societat Filharmònica. El Nadal de 1833 va acabar la seva òpera «Les fades». D'aquesta manera, Wagner va tornar a

Leipzig, perquè tenia l'esperança de portar l'obra a aquesta ciutat. Però no va trobar amor correspost en cap lloc. Afligit, va abandonar la seva ciutat natal, a l'estiu va fer un viatge amb el seu amic ric Theodor Apel pels boscos bohemis, on li va arribar l'inspiració per al nou text de la seva òpera «La prohibició d'estimar» i, ràpidament, va aprofitar la primera oportunitat per a ser mestre de capella.

Va aconseguir aquesta plaça gràcies al director Berthmann del Teatre de la ciutat de Magdeburg. La companyia de teatre de Magdeburg representava obres durant els mesos d'estiu a la ciutat de Badlauch i en l'acollidora i petita ciutat de Rudolstadt a la vora del Saal. Al principi, Wagner havia de començar la seva activitat allí i fer possibles les representacions operístiques en el teatre d'estiu amb els mitjans més primitius, ja que fins a mitjan octubre (1834) no va començar amb el treball adequat en Magdeburg. L'antic teatre de Magdeburg estava en el Breiter Weg que, com si fos la principal artèria de trànsit, travessava el centre de la ciutat amb els seus estrets i petits carrers.

El nou teatre de la ciutat es va convertir en un Institut i ara s'utilitza com a tal (Dreiengelstraße, núm. 28). El mateix Wagner va trobar allotjament en el Margaretengaße, núm.2 (la casa de la cantonada) que desembocava, en diagonal, davant del teatre. Va viure allí, però solament durant el primer hivern.

Des de tardor de 1835 fins a abril de 1836 va viure en el quart pis de la casa Knevelschen en el Breiter Weg, núm. 34. Allí va acabar la seva òpera «La prohibició d'estimar», la qual, no obstant això, després de la tragi-còmica estrena va quedar apartada a Magdeburg fins a 1911.

L'hivern de 1836-1837, Wagner es va presentar com a candidat per a un lloc bastant modest com a director d'orquestra a la ciutat de Königsberg a l'est de Prússia, al costat de la seva promesa, l'actriu Minna Planer, que havia estat contractada pel teatre de la ciutat. El 24 de novembre de 1836 es van celebrar en la Tragheimer Kirche les noces de la parella; la seva llar es trobava a la casa de la cantonada en Steindamm, Núm.11 de la Mockenstraße.

En els anys següents, Wagner va lluitar pel seu merescut reconeixement fora d'Alemanya a Riga (1837-39) i a París (1839-42). Van ser uns anys amargs de pobresa, durant els quals també van sorgir les seves obres «Rienzi» i «L'holandès errant». La bona notícia que «Rienzi» es

8e Année. — 1841. **REVUE** N° 9.
ET
GAZETTE MUSICALE
DE PARIS,
 Journal des Artistes, des Amateurs et des Théâtres.
 FONDÉE
 PAR M. G.-E. ANDRÉS, G. BENEDET, F. BENOIST (professeur de composition au Conservatoire), BERTON (de l'Institut), BERLIOZ, HENRI BLANCHARD, MAURICE BOUGRÉS, CASTEL-BAZÈ, F. DANJON, EDUARD FÉTES (maitre de chapelle du roi des Belges), ÉDOUARD FÉTES, AD. GLÉROUX, STEPHEN HELLER, EDME SAINT-HUGUE, JULES FAVIN, KASTNER, ERST ADRIEN DE LAFAGE, J. MARTIN, MARX, CHARLES MÉRISSE, EDUARD MOUSSAIS, AUGUSTE MOREL, DOUTIGLE, PANORA, HYPOLYTE PÉROUST, L. RELESTAB, GEORGES SAND, ROBERT SCHUMANN, PAUL SMITH, A. SPECHT, RICHARD WAGNER, etc.
 Le prix de l'abonnement :
 REVUE ET GAZETTE MUSICALE.
 Paris, Départ, Étrang.
 3 m. 8 9 = 10
 4 m. 12 17 = 18
 4 an. 50 54 = 58
 On s'abonne au Bureau de la Revue et Gazette Musicale de Paris, rue Richelieu, 57; chez MM. les directeurs des Postes, aux bureaux des Messageries, dans les librairies et marchands de musique de France et de l'étranger.
 ANNONCES :
 30 c. la ligne de 28 lettres.
 Paris, Dimanche 31 janvier 1841.
 Il sera donné à MM. les Abonnés, outre les deux Souffles par semaine pendant six ou sept fois et que quatre pendant les autres de l'Année.
 1. Les Souffles composés par M. HALLÉ, M. WAGNER, M. LISZT, M. BERLIOZ, M. BERTON, M. DANJON, M. FAVIN, M. FÉTES, M. GLÉROUX, M. HELLER, M. MERISSE, M. MOUSSAIS, M. MOREL, M. PANORA, M. PÉROUST, M. RELESTAB, M. SAND, M. SMITH, M. SPECHT, M. WAGNER, etc.
 2. Plusieurs recueils des Articles critiques de la Gazette Musicale.
 3. Des Fac-similés de l'écriture de plusieurs Compositeurs.
 4. Des Fac-similés de l'écriture de plusieurs Compositeurs.
 5. Des Fac-similés de l'écriture de plusieurs Compositeurs.
 6. Des Fac-similés de l'écriture de plusieurs Compositeurs.
 Le 3e Concert de la Gazette musicale aura lieu jeudi, 4 février, à 8 heures du soir. Voici le Programme :
 1. Christophe Colomb, ouverture à grand orchestre, par Richard Wagner.
 2. SÉZÉ, de M. Meyerbeer, chanté par M. Girard.
 3. Air du Crociato, chanté par mademoiselle Pauline Uland.
 4. Fantaisie pour le violoncelle, composée et exécutée par M. Seeligmann.
 5. Adélaïde, de Beethoven, chantée par Mlle Sophie Loewe.
 6. Fantaisie pour le piano, exécutée par M. Hallé.
 7. Le Voyageur, de Schubert, chanté en allemand par Mlle Cathinka Heinemann.
 8. Una voce poco fa, du Barbier de Séville, chanté par Mlle Lia Dupont.
 9. Hommage à Rubini : Fantaisie pour le violon, composée et exécutée par M. Hallé.
 10. Air Italien chanté par Mlle Sophie Loewe.
 11. Lieder de Schubert, transcrits pour le piano, et exécutés par M. Hallé.
 12. Quand je quittai la Normandie, chanté par Mlle Cathinka Heinemann.
 SOMMAIRE. Un musicien étranger à Paris (premier article); par R. WAGNER. — Une légende de figure. — Concerts; par H. BLANCHARD. — Nouvelles. — Annonces.
 UN MUSICIEN ÉTRANGER A PARIS.
 (Premier article.)
 Nous venons de le mettre en terre! le temps était sombre et glacial, et nous n'étions qu'un bien petit nombre. L'Anglais était encore là; il veut maintenant lui élever un monument. — Il aurait bien mieux fait de lui payer ses dettes!
 C'était une triste cérémonie. Notre respiration était gênée par un de ces vents aigrés qui signalent le commencement de l'hiver. Personnellement, nous n'avons pu parler, et il y a eu absence totale d'oraison funèbre. Pourtant, vous n'en devez pas moins connaître celui à qui nous venons de rendre les derniers devoirs; c'était un homme excellent, un digne musicien né dans une petite ville de l'Allemagne, mort à Paris, où il a bien souffert. Donné d'une grande tendresse de cœur, il ne manquait pas de se prendre à pleurer toutes les fois qu'il voyait maltraiter les malheureux chevaux dans les rues de Paris. Naturellement doux, il supportait sans colère de se trouver dépouillé par les gamins de sa part des trois-trois à droite de la capitale. Malheureusement, il jouait à tout cela une conscience d'artiste d'une scrupuleuse délicatesse.

Per sobreviure a París, Wagner va escriure en la Gazette Musicale en 1841 una sèrie d'articles sobre la seva vida sota el títol "Un músic estranger a París"

*Wagner a Paris: Wagner el 1842,
Retrat a llapis de Kietz, el primer
retrat conegut de Wagner*

representaria a la Hofoper a Dresden, va acabar amb aquesta època de sofriment.

Wagner va tornar penedit a la seva pàtria i va marxar afanyat cap a Dresden. Allí Richard ja havia passat els seus primers anys d'infantesa a casa del seu padastre Geyer en la Moritzstraße (cantonada amb la Landhaußstraße). Per Pasqua de 1821, la família es va mudar a la casa de la cantonada del Frauengaße-Neumarkt. Richard havia anat a la Kreuzschule de Dresden des de desembre de 1822 fins a la partida de la seva mare a Leipzig en 1827.

A l'abril de 1842, Wagner va tornar a la ciutat que guardava els records més bells de la seva infantesa. En la Waisenhausstraße núm.11 va trobar un allotjament provisional. En el Hoftheater de Dresden (situat avui dia en la plaça) construït per Semper, obert al públic en 1841 i destruït per un incendi en 1869, va assistir als assajos per a la seva obra

«Rienzi», l'estrena de la qual, el 20 d'octubre de 1842, va tenir un èxit tan irresistible, que Wagner va ocupar un lloc com a mestre de capella. En aquells dies, va viure temporalment en un allotjament massa miserable de la Weisenhausstraße, al costat de la Marienstraße núm.9, fins que es va traslladar, a la tardor de 1843, a una casa pròpia en Ostra-Alle núm.6, segona escala, que va conservar fins a 1847. Aquesta, al seu torn, la va canviar, a l'abril de 1847, pel pis superior del Marcolinischen Palais, situat en la Friedrichstraße núm.20 (avui dia l'Hospital de la Ciutat, l'habitació de la qual núm. 94 va ser, en el seu moment, el despatx de treball de Wagner). Durant els mesos de vacances, Wagner decidia sovint com anava a ser la seva casa d'estiu pels magnífics voltants del Elbestadt, és a dir, el Fischers Weinberg en 1844 a la vora del riu Elba, on va sorgir gran part de la seva obra «Tannhäuser», i en 1846 convertit en Groß-Graupa, un poble prop de Pillnitz on va treballar a consciència per a la seva obra «Lohengrin».

Per a aconseguir l'unió d'altres artistes i amants del teatre van llogar, aquells dies, a Dresden, la Montagsgesellschaft (3) o el Engelklub, així anomenats, perquè els participants sempre es trobaven el dilluns en una habitació reservada del restaurant Engel en la Postplatz. Wagner va ser un client freqüent i va recitar una vegada i una altra allí els seus nous poemes operístics.

A més del servei en el Teatre de l'Òpera i en la Hofkirche, també es va fer càrrec, en els primers anys de la seva activitat a Dresden, de la direcció del "Repertori de cançons", per a la qual va compondre l'escena bíblica titulada «L'àpat dels apòstols», que es va estrenar el 6 de juliol de 1843, en la Frauenkirche al costat d'un públic entusiasmats. Sempre des d'un punt de vista totalment diferent, Wagner va veure una motivació més filosòfic-fantàstica que política en les files del moviment revolucionari de 1848-1849. El derrocament del mateix a Dresden, al maig de 1849, i el tribunal penal instaurat arran d'aquest el van fer fugir. De moment, es va traslladar a Weimar, on va poder rebre ajuda per mediació del seu amic Franz Liszt. Es va allotjar a l'Hotel Erbprinz i va assistir a una representació de la seva obra «Tannhäuser» en l'antic teatre de la ciutat sota la direcció de Liszt. Quan va arribar una ordre de crida i cerca des de Dresden, Wagner

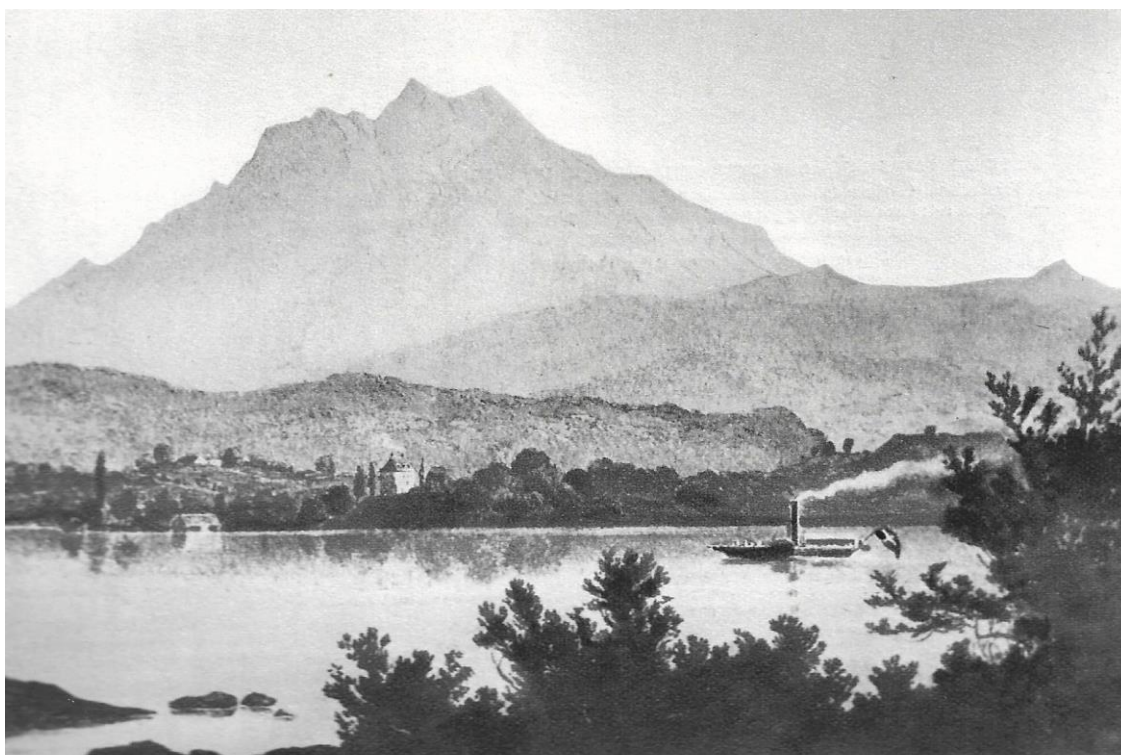
Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080

[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

primerament va passar prop de tres hores en una finca de Magdala, apartada de Weimar, en total seguretat, fins que va fugir a Suïssa per Jena, Coburg i Lindau gràcies a un passaport fals. Fins a 1862, Wagner es va convertir en un fugitiu polític exiliat en Zurich, Venècia i París. Durant aquests anys, el seu ambaixador a Alemanya va ser Franz Liszt, qui a més va aconseguir estrenar el «Lohengrin» a Weimar en 1850..

El 5 de febrer de 1862, Wagner va recitar a casa de l'editor Schott, a Magúncia, prop del Weihergarten, el seu poema recentment acabat de «Els mestres cantaires». Ja que s'havia disposat a fer possible la composició final de l'obra mitjançant bestretes, Wagner va llogar una casa en Biebrich, situada sota el castell ducal, just al costat del Rin. Fins a aconseguir aquesta composició final va viure a l'hotel Europäischer Hof. Durant l'estiu van sorgir a la ciutat de Biebrich grandioses parts de «Els mestres cantaires». Wagner va tornar sovint a Magúncia, a casa d'un amic de la família, Meier, situada en el Heidelberger Faß-Gaße núm.8. Però abans d'hora, una disputa amb l'editor va acabar amb l'idil·li de Wagner a la ciutat de Biebrich. A més, es va plantejar la idea de representar el «Tristán» a Viena. Per això, a la fi d'octubre va abandonar Biebrich i es va dirigir a Viena. Quan anava a emprendre el viatge, el 29 d'octubre de 1862, Wagner va perdre el tren i inesperadament va anar a visitar la ciutat del Wartburg, Eisenbach. Richard, que havia estat allí una única vegada durant la seva fugida, es va sentir de nou fascinat pel cicle de llegendes que havia cobrat vida en els frescos de Schwind (4) a la realització dels quals se sentia vinculat.

Durant els anys següents, entre 1862 i 1863, que Wagner va passar en Penzing a Viena, a Rússia i a Suïssa, no va tenir massa sort. Al començament de l'any 1864 (a l'abril), Wagner va trepitjar de nou, després de llarg temps, el sòl alemany a Stuttgart. Va voler conèixer el Hoftheater que li va fer considerar la representació d'una de les seves obres. Però tots els plans es van ensorrar, els deutes es van fer insostenibles i Wagner estava a la vora de la desesperació. No obstant això, va rebre (com si d'un miracle es tractés) un missatge del Rei Lluís II de Baviera que acabava d'arribar al poder, el qual, a través del

Vista de Tribschen, a la vora del llac de Lausanne i el massís Pilates al fons, objecte de moltes excursions de Wagner abans d'establir-se a aquell racó de Suïssa.

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

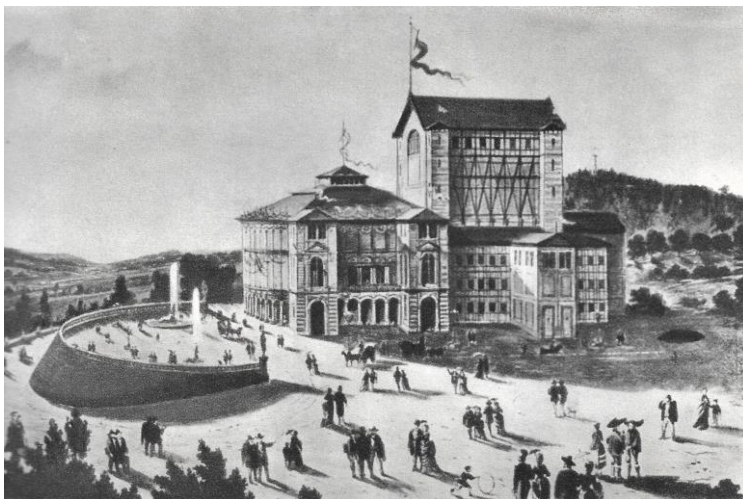
secretari ministerial von Pfistermeister, li va oferir una professió a Munic i, en un moment, va alleujar totes les seves preocupacions.

El rei es trobava en el Schloß Berg, al costat del llac Starnberger, quan va anomenar a Wagner al maig de 1864. Per a tenir a prop al seu amic, el rei va instal·lar a Wagner en les proximitats del castell, en la Vila Seehaus, abans de Pelletruh, també a la vora del llac Starnberger.

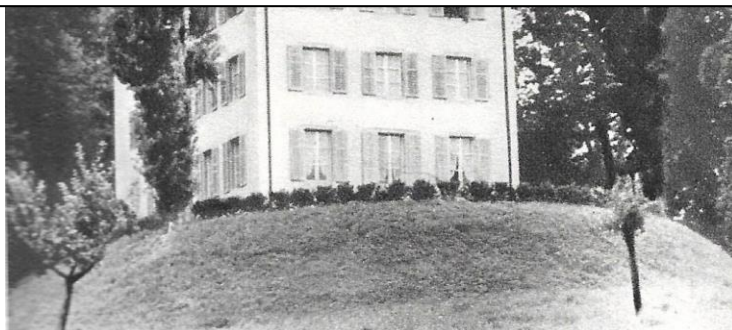
Wagner va escriure llavors el seu tractat «Sobre Estat i Religió» i «La marxa de l'homenatge». A la tardor, Wagner va tornar a Munic amb el rei i es va instal·lar en la Vila que el rei havia manat construir com a regal en la Briennerstraße, núm. 21. En el teatre nacional van tenir lloc brillants mostres de representacions d'obres wagnerianes que van trobar

el seu moment àlgid amb l'estrena del «Tristán» el 10 de juny de 1865. Per a descansar una mica d'aquestes grandioses proeses artístiques, Wagner va passar deu dies en el Hochkopf prop del Walchensee, una de les nombroses cabanyes del rei. La recreació en la bellesa de la naturalesa es va veure rellevada per una estada de vuit dies al costat del seu amic, el rei, al seu castell anomenat Hohenschwangau prop de Füssen, en Allgäu (de l'11 al 20 de novembre de 1865). No obstant això, les enveges de l'entorn van espatllar ràpidament aquest peculiar vincle.

L'agitació que va sorgir a Munic va provocar que el rei pregués a Wagner que abandonés la ciutat. Va tenir lloc el 10 de desembre de 1865. Wagner, davant la necessitat de mantenir ferma la seva amistat amb el rei, va tornar de nou a Suïssa on va trobar un refugi tranquil a Tribschen, en el cantó de Lauçana, per a seguir amb el seu treball artístic. Va desallotjar la casa de Munic i la va posar a disposició de nou pel rei. Al març de 1867, Wagner va tornar a quedar-se a Munic una setmana per les reunions preliminars per a la representació de la seva obra «Els mestres cantaires», i es va instal·lar a l'Hotel Bayrischer Hof. La representació va tenir lloc el 21 de juny de 1868 en el Nationaltheater. El triomf d'aquella nit que Wagner va presenciar al costat del rei en la gran llotja, va significar l'homenatge més gran de la seva vida. L'escàndol que va provocar a Munic la separació de Còsima de von Bülow i el seu trasllat amb Wagner a Tribschen va produir una total desunió entre Wagner i Munic i un empipament amb el rei. Aquest va fugir llavors de la realitat al regne de la fantasia i va plasmar en els ostentosos castells dels seus contes els somnis del món llegendari wagnerià. Els castells

Vista del Festpielhaus de Bayreuth, durant els Festivals

Vista de la casa de Wagner a Tribschen, on hi va residir des del mes de maig de 1866 fins l'abril de 1872. Actualment és un museu dedicat a Wagner.

de Herrenchiemsee, Neuschwanstein i Linderhof van ser testimoniats d'això. En la rodalia del castell de Linderhof, en el frondós Ammerwald, el rei va manar construir la Hundinghütte (la cabanya de Hünding, segons l'acte I de «La Valquiria» de Wagner) i, al costat, la Gurnemanzklause en un prat curull de flors (l'ermita de Gurnemanz, segons l'acte III de «Parsifal») en la qual ell mateix va viure sovint com un penitent.

Per tant, Munic va passar a ser el lloc per a planificar, després de la fi del «Anell del Nibelung», el Gran Teatre, ja que Wagner no trobava idònia per a això la ciutat de Nuremberg, en la qual va manar aixecar un monument, com a record imperible, pels seus “Mestres Cantaires” (Katharinenkirche, Hans-Sachs-Haus). La seva posterior elecció, ja que en agraïment al rei només podia tenir en consideració una ciutat bavaresa, va caure sobre una petita ciutat de la zona de l'Alta Francònia, a la vora del Girin Main; Bayreuth, sobre la qual va posar la seva confiança per ser la ciutat de Jean Paul (5). A l'abril de 1871, Wagner va romandre tres dies en aquest tranquil i idíl·lic «poble». Es va allotjar a l'Hotel Sonne. La seva decisió d'instaurar a Bayreuth el seu Gran Teatre i el seu últim domicili en aquest món, de seguida es va fer patent. Ràpidament es va solucionar tot amb les autoritats, la col·locació de la primera pedra va tenir lloc el 22 de maig de 1872. Wagner es va allotjar al castell del costat, el Schloss Fantaisie. Per a celebrar els primers avanços en la construcció, Wagner va dirigir un concert festiu amb la Novena Simfonia en l'antiga òpera de Bayreuth, aquell magnífic edifici barroc. D'aquesta manera, es va col·locar la primera pedra del Gran Teatre en el pujol que estava sobre la ciutat. A la tardor, Wagner es va instal·lar a la casa de la cantonada anomenada Dammallee. En ella va viure durant dos anys fins que va quedar acabada la seva pròpia casa: Wahnfried. Finalment, a l'estiu de 1876, després d'una batalla gairebé inhumana amb els primers festivals de Bayreuth que portaven l'estrena de la seva obra «L'anell del Nibelung», va aconseguir culminar el projecte de la seva vida. El colofó reconciliador el va portar el segon Festival d'Estiu de Bayreuth el 1882 amb l'estrena del cant del cigne del «Parsifal» de Wagner. Al jardí de casa seva descansa el Mestre mort per una aturada cardíaca a Venècia el 13 de febrer de 1883. Una senzilla placa de marbre cobreix la tomba del lluitador que ha ajudat, malgrat l'oposició de tot un món, a portar la seva idea a la victòria i ha aconseguit el domini mundial sobre l'òpera alemanya.

Traducció de l'alemany: Sheila Ayuso.

Vista de Wahnfried: Fotografia de 1876

(* *Julius Kapp* (octubre 1883-març 1962) Dramaturg i autor alemany. Va ser reconegut com a especialista wagnerià. Entre les seves obres destaquen: *Richard Wagner i Franz Liszt, una amistat*; i les *Biografies de Richard Wagner, Hector Berlioz, Franz Liszt, Carl Maria von Weber, Meyerbeer, Paganini, etc.*

Notes:

(1) La Gewandhaus és una important sala de concerts de Leipzig. L'edifici va comptar amb tres construccions diferents. La corresponent a l'època de Wagner va ser un disseny, el primer, de Johann Carl Friedrich Dauthe de 1871.

(2) La majoria dels noms propis són noms de carrers, monuments i edificis importants de cadascuna de les ciutats per on va passar part de la seva vida Richard Wagner. No tenen traducció en espanyol, per tant els he mantingut com en l'original però afegint, si resulta convenient, una explicació sobre quin tipus d'edifici s'indica.

(3) La Montagsgesellschaft era un cercle d'intel·lectuals, artistes, erudits i escriptors

de l'època que es reunien comunament en el restaurant esmentat a dalt tots els dilluns de la setmana.

(4) Es refereix als frescos de Moritz von Schwind(1804-1871) que va ser un pintor austríac del s. XIX que va il·lustrar animadament moltes de les peces de Schubert. D'altra banda, la seva col·lecció de pintures per a cavallet titulada «Concurs de cavallers» (1846) va tenir molt d'èxit a la ciutat de Wartburg. També és destacable el seu cicle d'il·lustracions sobre els contes de fades dels germans Grimm que va aparèixer en 1857 sota el nom de «Set corbs».

(5) Jean Paul (1763-1825); va ser un escriptor alemany sumament important, l'obra del qual es considera que es troba a cavall entre el Romanticisme tardà i el Realisme, sent aquesta a més pràcticament inqualificable per tenir un estil propi i característic que

en res s'assemblava a la resta d'autors de la seva època. Va conrear sobretot el gènere de la narrativa, convertint-se en uns dels narradors alemanys més enigmàtics i avançats de la seva època de tota la literatura alemanya. Algunes de les seves obres més significatives són: «Tità» o «El discurs del Crist mort»